

Braun István

Chipsadó, és ami mögötte van

A népegészségügyi termékadó bevezetését a Stratégiai Szövetség a Magyar Kórházakért Egyesület javasolta még tavaly nyáron. A javaslat szerint a cigarettán és az alkoholos italokon kívül a chipseket, szénsavas üdítőitalokat és gyorséttermi ételeket adóztatták volna meg. A kormány az ötletet átvette, változtatott rajta, és számításai szerint 386 milliárd forint bevételt eredményezett volna a hamburgeradó néven közismerté vált új adónem. Különböző háttéralkuk és lobbyk hatására végül a parlament egy sokkal lazább javaslatot fogadott el, amelynek köszönhetően idén 5, jövőre pedig 20 milliárd forint bevételt remélnek, és a neve is időközben chipsadó lett.

Amikor a kormány elsőnek felvette chipsadó ötletét akkor azzal érvelt, hogy a magyar társadalom egészségtelen ételeket fogyaszt, és ezen a szokáson változtatni kíván, egy egészségesebb társadalmat szeretne létrehozni. Az ÁNTSZ támogatta az adó bevezetését, közleménye szerint magyar gyermekek akár négyszer, míg a felnőttek legalább háromszor több sót fogyasztanak az ajánlott mennyiségnél, pedig alacsonyabb sófogyasztással számos haláleset megelőzhető lenne. A kormányzati kommunikáció egészen addig volt sikeres, míg a rezidensek fel nem léptek azzal az ötlettel, hogy év végéig tömegesen helyezik "letétbe" felmondásukat, ha nem teljesítik [követelésüket](#). Szócska Miklós egészségügyi államtitkár ekkor mondta ki először, hogy a chipsadó bevételéből emelnék az orvosok bérét. Viszonyításként fontos leszögezni, hogy az összes fekvő- és járó beteg-intézet havi finanszírozása kb. 40 milliárd forintba kerül az egész országban, vagyis a 20 milliárd forint önmagában nagyon kevés.

A szabályozása indoklása

Magyarországon és a világ többi országában is egyre több gondot és egészségügyi kiadást okoz az elhízás, és az abból kialakuló szív- és érbetegségek kezelése. Ebben a folyamatban nagy szerepet játszanak gyorséttermi láncok és az élelmiszeripar. Ennek következményeként egyes országokban felmerült az, hogy az egészségre ártalmas ételeket megadóztatják. Az ötletnek sok támogatója és egyben ellenzője is lett. Az ötlettel az a probléma, hogy nehéz eldönteni, hogy mi számít egészségesnek, és mi nem. Például a kávénak nem csak negatív hatásai vannak, az étcsokoládé fogyasztása pedig más élelmiszerekkel együtt, csökkenti a rák kialakulásának kockázatát. Természetesen vannak olyan élelmiszerek, amelyek köztudottan

“...az emberek egészsége pont ugyanolyan fontos személyes tőke, mint a lakás, a vagyon vagy az autó. Aki tehát elvesztegeti felelőtlen életmóddal ezt a tőkét, annak jobban hozzá is kell járulnia az egészség megőrzését célzó közös kiadásainkhoz.”

Orbán Viktor

egészségtelenek, de nehéz egy határt húzni a közzé, hogy egy étel mitől egészséges, avagy mitől kevésbé az. Továbbá pedig az érintett cégek úgy védekeznek, hogy egészségtelen élelmiszer nincs, csak egészségtelen táplálkozás, ha valamely étel mégis egészségtelen, akkor azt nem adóztatni kell, hanem levettetni a polcról.

A WHO 2003-ban felvetette egy külön adó bevezetését egészségtelen élelmiszerekre (jellemzően gyorséttermek ételeire, cukros üdítőitalokra). Az Egészségügyi Világszervezet 2005-ös adatai szerint a világon jelenleg 1.6 milliárd főre becsülhető a túlsúlyos emberek száma. Közülük 400 millióan elhízot-

taknak tekinthetők. Az előrejelzések igen csak borúlátóak tíz év múlva a túlsúlyos emberek száma elérheti a 2.3 milliárd főt, ebből 700 millióan elhízott lehet. Kutatások szerint egy 2008-ban született magyar fiú 7,4 évvel, míg egy ugyanennyi idős lány 5,1 évvel rövidebb életre számíthat, mint az európai átlag. Amennyiben pedig a jelenlegi népegészség-

ügyi helyzet nem változik, életük 21, illetve 25 százalékát nem egészségesen élik le, köszönhetően a helytelen táplálkozási szokásoknak.

A helytelen táplálkozási szokásokkal is összefüggésben lévő szív-, és érrendszeri, valamint daganatos megbetegedések népbetegségnek számítanak, a lakosság jelentős hányada túlsúlyos, vagy elhízott. Mindezek tükrében az emberek azt gondolhatják, hogy egy ilyen szabályozásnak van létjogosultsága, sőt egyenesen zseniális az ötlet. Az egész a kivitelezésen múlik.

A cégek várható reakciói

A törvény az üdítőitalokra 5 Ft/liter, az energiaiitalokra 250 Ft/liter, a cukrozott készítményekre 100 Ft/kg, ételízesítőkre 200 Ft/kg egészségügyi termékdíjat vet ki. Az adóztatás csak a Magyarországon értékesített, előrecsomagolt termékekre vonatkozik. Az adót a terméket belföldön első alkalommal értékesítő személynek vagy szervezetnek, vagyis a termék gyártójának, külföldi termék esetén pedig az azt belföldön elsőként értékesítőnek kell megfizetnie. Azok a cégek mentesülnek az adózás alól, akik évente 50 liternél, illetve 50 kilogrammnál kevesebb adóköteles terméket adnak el. A cégek dolgát megnehezítette, hogy nagyon sokáig nem tudták, hogy augusztus 31-ig kiszállított, de szeptember 1-e után értékesített termékek után kell-e adót fizetni. Az utolsó pillanatokban tudták meg, hogy nem.

A szabályozásról megoszlanak a vélemények. Az Országos Kereskedelmi Szövetség szerint a népegészségügyi termékadó hatására nőni fog a feketézés és az adómegkerülés, miközben a chipsadó által érintett termékekből többet vásárol majd külföldön a magyar lakosság, főleg a határ menti területeken élők és az utazók. Ellenben Fo-

dor Attila, a CBA Magyarország Kft. kommunikációs igazgatója szerint nagy a verseny a kereskedelemben, s ez nem engedi meg a jelentős árnövelést, az ugyanis a forgalom visszaeséséhez vezetne. Mások szerint azonban a hazai piacra gyártó kisebb vállalkozásoknál számottevő létszámleépítésre is sor kerülhet, különösen az édesiparban. Az édesipar szereplői továbbá attól tartanak, hogy a vásárlók a gyengébb minőségű, olcsóbb termékeket fogják a jövőbe venni, ami nem éppen az egészségüket szolgálja.

A törvény hatályba lépését követően látott napvilágot az a hír, hogy hazánk elesett a Chio által tervezett beruházásoktól. *„Német tulajdonosaink a chipsadóról értesülve még júniusban úgy döntöttek, hogy sem a tervezett popcorn gyártósort, sem a moogyorós termékek gyártócsarnokát nem Magyarországra telepítik”* – nyilatkozta a Világgazdaságnak Ágyai Szabó Gábor, a Chio Magyarország Kft. vállalati kapcsolatok és piackutatási koordinátora.

Az italgyártó cégek különböző stratégiákkal válaszolnak. A Coca Cola beépíti a termékek árába az adót, míg a Hell új fajta termékeket állít elő. Az energiatalt gyártó cég körülbelül olyan termékeket árusít, amelyben koffein helyett mate tea és a teobromin lesz, így nem kell chipsadót fizetnie. Az ételízesítő gyártók nehezebb helyzetben vannak, hisz nem igazán tudnak a termékek összeállításán változtatni. Ezzel kapcsolatban egy éles ellentmondás van, hisz míg a sópotló termékek adókötelesek, addig maga a só adó mentes.

Ráncfelvarrás

Várható volt, hogy idővel bővíteni fogják azoknak a termékeknek a listáját, amelyek a chipsadó hatálya alatt vannak, de ennyire gyors változtatásra nem lehetett számítani. Október elején látott napvilágot az a hír, hogy a kormány emelni kívánja az adó mértékét, továbbá az ízesített sörökre, a kávékra, alkoholos üdítőkre és a kevés gyümölcsöt tartalmazó lekvárookra és szörpökre is kiterjesztené a népegészségügyi termékdíjat. Végül ténylegesen csak ízesített sörökre és alkoholos frissítőkre terjesztették ki az adót; egységesen literenként 20 forintra, az indoklás szerint azért, mert a fiatalok körében növeli az alkoholra való rászakást. Az üdítőitalok adója 5-ről 7 forintra nőtt literenként, a cukrozott készítményeké 100 forintról 150-re módosult kilónként, a snackeké és ételízesítőké 200-ról 250-re kilogrammonként.

Az indoklás hihető is lett volna, ha nem akkor jelentették volna be a változást, amikor fény derült arra, hogy a költségvetésbe több milliárd forintos hiány van, illetve a jövő évi célt is csak nehezen lehet majd tartani. Az indoklás is ellentmondásos, hisz a fiatalok, azaz a 18 éven aluliak semmilyen alkohol tartalmú italt nem vehetnek, továbbá azok számára, akik mértékletesen kívánnak alkoholt fogyasztani a legjobb választás legalacsonyabb alkoholtartalmú italok. Tehát nem, hogy növelnék kéne az adóját, hanem csökkenteni. Egyébként a változások hatására a kormány a jövőre tervezett 20 milliárd helyett 30-35 milliárd forint bevételt remél.

Nemzetközi chipsadó trendek

Nem hazánk az egyetlen ország ahol a chipsadóhoz hasonló módszerrel próbálják az embereket egészségesebb életmódra ösztönözni. Tajvanon és Kanadában chipsadó bevezetését tervezik. Tajvanon a gyerekek 25-30 százaléka túlsúlyos, ezért nem csak adó bevezetését tervezik, hanem az egészségtelen ételeket propagáló reklámok betiltását is szeretnék elérni.

Az Egyesült Államokban jelenleg 33 államban adóztatják a cukrozott üdítőitalokat, de az alacsony adókulcs miatt (átlag 5,2 százalék) ez a fogyasztáson nem igazán látszódik. Az adó mellett kampányokkal próbálják az emberek figyelmét felhívni az egészségtelen táplálkozás veszélyeire.

Dániában a jégkrémek, édességek, csokoládék, cukorkák, üdítőitalok adókulcsát emelték meg. Október 1-jétől pedig adózni kell a tej, a vaj, a pizza, a húsfélék vagy a készételek után is. Egy kiló telített zsírtartalmú étel után 2,15 eurónak megfelelő összegű adót kell fizetni.

Franciaországban, Romániában és Németországban is napirendre tűzték a chipsadó bevezetését, de végül mindhárom országban elvették az ötletet. Németországban az adó bevezetése helyett kampányokkal próbálják a lakosság figyelmét felhívni az egészségesebb életmódra. Többek közt már az iskolákban felhívják a gyerekek figyelmét az egészségtelen táplálkozás veszélyeire, a közétkeztetésben pedig az egészséges táplálkozásra helyezik a hangsúlyt. Romániában hamburgerek, hot dogok után kellett volna adót fizetni, amiből népegészségügyi programokat finanszírozták volna. A hamburgeradó ötlete nagyon megosztotta Romániát és végül nem vették be. Franciaországban többek közt pedig azért vették el, mert attól tartottak, hogy csökkent volna vásárlási kedv, illetve a kiskereskedelmi forgalom.

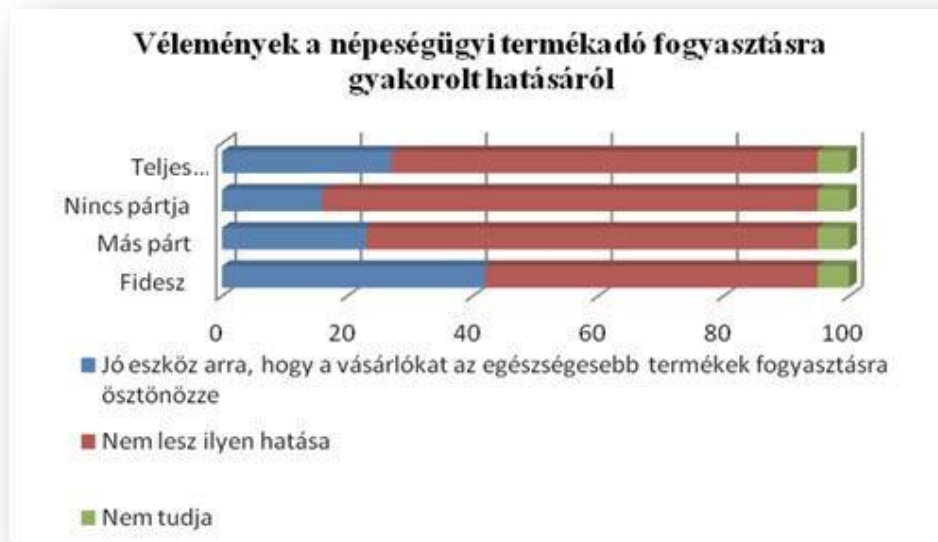
Egészségesebb lesz a társadalom? Avagy miképpen reagálnak a vásárlók

Az Európai Népegészségügyi Szövetség előremutató és bátor lépésnek nevezte az adó bevezetését. Indoklásuk szerint tudományosan bizonyított, hogy egy termék ára és annak megvásárlása között egyértelmű kapcsolat van, így az adó kivetése erősítheti az egészséges táplálkozás kialakulását. Ennek ellent mond, hogy hiába nő folyamatosan a dohány és benzin ára, nem dohányoznak számottevően kevesebben és az utakon se jár kevesebb autó. Továbbá a magyar ételek "hagyományosan" erősen fűszeresek. A pörkölt, a gulyásleves, a paprikás krumpli erős fűszerezés nélkül a legtöbb ember számára elképzelhetetlen. A jó magyar reggeli pedig elképzelhetetlen felvágott, sajt, paprika, paradicsom, hagyma és só nélkül. Egy ilyen szendvics megevése után a napi ajánlott só mennyiséget össze is jön. Ezen az étkezési szokáson semmilyen törvény nem képes változtatni.

„Hasadnak rendületlenül légy híve, oh magyar! Bölcsődtől kezdve sírodig ezt ápold, ezt tarkard. A nagy világon ekívül nincs más, amit mivelj: Áldjon vagy verjen sors keze, itt enned, innod kell!”

Arany János: Hasadnak rendületlen

Egy a Medián által elkészített felmérés szerint a lakosság 29%-a ért egyet az adó bevezetésével. Többségük szerint, azért mert drágábbak lesznek egyes termékek, attól még nem fog a társadalom egészségesebben táplálkozni.

Az adó drágulást hozott a legtöbb termékénél, aminek köszönhetően az alacsony jövedelmű emberek az olcsóbb, egészségre károsabb termékeket tudja csak megvenni, aminek köszönhetően épp hogy nem fognak egészségesebb életmódot élni. További probléma, hogy a magasabb zsírtartalmú ételek kimaradtak a szabályozásból. A törvény megalkotása közben nem készült egyetlen hatástanulmány se, így nem született arról se elemzés, hogy az alacsonyabb jövedelműek a kenyér és szalonna fogyasztása miatt túlsúlyosak, illetve azért mert a társadalom döntő többsége nem sportol eleget.

Az egészséges társadalom létrehozásához nem elég egyes termékek árát megnövelni. Az egészséges ételek, illetve gyümölcsök adóját csökkenteni kell, különböző reklámokkal ösztönözni a vásárlókat a helyes táplálkozásra. A testmozgásra, sportolásra is fel kell hívni a figyelmet, éppen ezért üdvözlendő az az elképzelés, hogy az általános iskolákban növelni kívánják a testnevelésórák számát. De ehhez kapcsolódóan más elképzelés nem látott napvilágot, és éppen ezért tűnik úgy, hogy a chipsadónak (kiegészítő intézkedések, finomhangolás és szemléletformáló kampány nélkül) nem lesz jelentős népegészségügyi hozadéka, csak az akut fiskális problémákat enyhíti.